SCENARIUSZ LEKCJI JPJO

Temat: *Od „odlajkowania" do feminatywów. Jak zmienia się współczesny język polski?*

METRYCZKA ZAJĘĆ

POZIOM B2/C1 (z możliwością adaptacji wybranych części na poziom B1)

CZAS TRWANIA 90 min

FORMA słuchanie + praca z tekstem + analiza słownictwa + dyskusja

MATERIAŁY

- podcast z prof. Elżbietą Awramiuk (fragment od początku do ok. 15. min) POLKAst odc. 1. *Co nowego w polszczyźnie?*
- karta pracy
- tablica/flipchart
- markery
- artykuł pomocniczy o symetrii płciowej

CELE OGÓLNE

- zapoznanie osób uczących się ze współczesnymi tendencjami w języku polskim (zapożyczenia, wulgaryzacja, język włączający, feminatywy, zmiany we fleksji – wołacz)
- rozwijanie sprawności słuchania i mówienia na materiale popularnonaukowym
- przełamywanie barier w używaniu nowoczesnego oraz inkluzywnego słownictwa

CELE SZCZEGÓŁOWE. OSOBA UCZĄCA SIĘ POTRAFI

- wyjaśnić pojęcia: *potocyzacja*, *kalka semantyczna* oraz *zapożyczenia* na konkretnych przykładach z podcastu
- zidentyfikować i poprawnie zinterpretować najnowsze zapożyczenia i adaptacje z języka angielskiego
- wyrazić i uzasadnić własne zdanie na temat zmian językowych (granice wulgaryzacji, stosowanie feminatywów, zanikanie wołacza)
- użyć w praktyce struktur służących do argumentacji i wyrażania opinii w dyskusji

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1 FAZA WPROWADZAJĄCA | OK. 15 MIN

- **Rozgrzewka językowa (burza mózgów):** lektor/ka zapisuje na tablicy słowa: *smartfon*, *fejk*, *psychofanka*, *korposzczur*; pyta, co te słowa oznaczają, jakie mają zabarwienie emocjonalne/nacechowanie oraz czy istnieją ich odpowiedniki w językach ojczystych osób biorących udział w zajęciach
- **Dyskusja sterowana:** Czy język powinien się zmieniać? Kto decyduje o tym, co jest „poprawne" (w normie) – profesorowie, elity czy ludzie na ulicy?
- **Wprowadzenie do tematu:** przedstawienie postaci prof. Elżbiety Awramiuk, członkini Rady Języka Polskiego, oraz tematyki premierowego odcinka POLKAstu

2 FAZA REALIZACYJNA (SŁUCHANIE I PRACA Z TEKSTEM) | OK. 50 MIN

KROK A. PIERWSZE SŁUCHANIE (GLOBALNE) | OK. 10 MIN

- odsłuch fragmentu podcastu (pierwsze 5–6 min)
- **zadanie dla osób uczących się:** odpowiedz na pytanie: *Czy według prof. Awramiuk język polski wulgaryzuje się i ubożeje, czy po prostu naturalnie zaspokaja nowe potrzeby komunikacyjne?*
- krótka weryfikacja odpowiedzi na forum i zapis głównej tezy na tablicy (Język odzwierciedla zmiany kulturowe, a wulgaryzmy nie są nowe, ale weszły do przestrzeni publicznej)

KROK B. DRUGIE SŁUCHANIE (SZCZEGÓŁOWE) | OK. 20 MIN

- odtworzenie dalszej części podcastu (do ok. 15. min), rozdanie kart pracy z pytaniami otwartymi/szczegółowymi

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

- **pytania do nagrania:**
  1. *Jak gościni reaguje na wulgaryzmy na korytarzu akademickim i co decyduje o stopniu ich akceptowalności?*
     (Decyduje funkcja i kontekst – silne emocje vs broń wymierzona w drugiego człowieka)
  2. *Jaką pozytywną funkcję według gościni pełnią anglicyzmy w polszczyźnie?*
     (Zaspokajają luki leksykalne, nazywają nową rzeczywistość technologiczną, tworzą słownictwo międzynarodowe)
  3. *Dlaczego, zdaniem rozmówczyni, generyczna forma „drodzy studenci" przestaje wystarczać i pojawia się potrzeba języka włączającego?*
     (Chodzi o widzialność kobiet w przestrzeni publicznej, by nikt nie czuł się wykluczony lub niewidzialny; badania pokazują, że formy męskie w pierwszej kolejności przywołują obraz mężczyzn)
  4. *Co gościni sądzi o przyszłości wołacza w języku polskim?*
     (Zanika w komunikacji codziennej, utrzyma się dłużej w nagłówkach listów; jego zanik to komunikacyjne zubożenie języka)
- sprawdzenie na forum

ZADANIE C. PRACA NAD SŁOWNICTWEM | OK. 20 MIN

Komentarz dla lektora/ki. Prof. Awramiuk podkreśla, że język dopasowuje się do rzeczywistości. Zamiast purystycznego zakazu, warto pokazać osobom uczącym się mechanizmy: asymilację gramatyczną wyrazów obcych oraz odradzanie się form żeńskich (feminatywów), które są naturalną cechą struktury gramatycznej polszczyzny.

ĆWICZENIE 1. Angielskie słowo, polskie szaty (derywacja)
Współczesna polszczyzna błyskawicznie przejmuje angielskie czasowniki, ale natychmiast dodaje do nich polskie przedrostki (np. po-, z-, wy-) oraz końcówki koniugacyjne. Dzięki temu obce słowa zachowują się jak rdzenne polskie czasowniki.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Przeczytaj poniższe zdania. Przekształć wyróżnione neologizmy na „tradycyjny", oficjalny język polski. Następnie określ słowo bazowe (angielskie).

PRZYKŁAD: Muszę *odlajkować* ten profil, bo wrzuca nudne posty.
TRADYCYJNIE: cofnąć polubienie / przestać obserwować
SŁOWO BAZOWE: ang. *like*

1. Przestań mnie *ghostować*, po prostu napisz, że nie masz czasu się spotkać!
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....
2. Szef *scancelował* nasz projekt w ostatniej chwili, cała praca na marne.
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....
3. Musimy dobrze *stargetować* naszą nową kampanię reklamową w social mediach.
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....
4. Zawsze przed egzaminem strasznie *overthinkuję* i wydaje mi się, że nic nie umiem.
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....

1. **Ghostować**
   TRADYCYJNIE: ignorować kogoś, nagle zerwać kontakt (unikać kontaktu, przestać się odzywać bez słowa wyjaśnienia).
   SŁOWO BAZOWE: ang. *ghost*
2. **Scancelować**
   TRADYCYJNIE: anulować, odwołać (skasować, zrezygnować z czegoś)
   SŁOWO BAZOWE: ang. *cancel*
3. **Stargetować**
   TRADYCYJNIE: skierować do konkretnej grupy odbiorców (określić grupę docelową, dopasować do odbiorcy)
   SŁOWO BAZOWE: ang. *target*
4. **Overthinkuję**
   TRADYCYJNIE: zbyt dużo rozmyślam, analizuję za bardzo (zamartwiam się, roztrząsam coś)
   SŁOWO BAZOWE: ang. *overthink*

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

ĆWICZENIE 2. Wokół kalk i zapożyczeń (związek z tekstem)

W podcaście pojawiają się słowa takie jak *weekend*, *podcast* oraz wyrażenie *miłego dnia*. Zastanówmy się nad naturą zapożyczeń semantycznych i leksykalnych.

Dopasuj pojęcia do ich definicji lub przykładów z podcastu.

1. Kalka semantyczna (np. *Miłego dnia!*)
2. Zapożyczenie zakorzenione (np. *weekend*)
3. Eufemizacja (język włączający)
4. Fleksyjna innowacja (zanik wołacza)

A. Zastępowanie słów takich jak *gruby*, *bezdomny* czy *niepełnosprawny* nowymi strukturami w przestrzeni publicznej, aby nie piętnować i szanować samopoczucie innych.

B. Tradycyjne polskie słowa pozbawione czasownika (np. pominięcie *życzę*), kalkujące strukturę angielskiego zwrotu *have a nice day*.

C. Zjawisko, w którym forma zawołania (np. *Michale*!) jest wypierana przez formę mianownika (*Michał, dziękuję za wiadomość*.).

D. Słowo obecne w polszczyźnie od kilkudziesięciu lat, którego oryginalna grafika wciąż przypomina o obcym pochodzeniu (choć zdarzają się spolszczenia typu *łikend*).

ODPOWIEDZI: 1: ____ | 2: ____ | 3: ____ | 4: ____

1: B, 2: D, 3: A, 4: C

ĆWICZENIE 3. Wojna o końcówki, czyli powrót feminatywów.

Prof. Awramiuk podkreśla, że język polski ze swojej natury pozwala na tworzenie form żeńskich i jest to zgodne z jego strukturą słowotwórczą.

Wizerunek „kobiety w przestrzeni publicznej” wymaga symetrii płciowej.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Dopisz brakujące formy męskie lub żeńskie (używane w podcaście lub potocznym dyskursie zawodowym).

- (mężczyzna) językoznawca – (kobieta) językoznawczyni
- (mężczyzna) członek – (kobieta) .....
- (mężczyzna) dydaktyk – (kobieta) .....
- (mężczyzna) profesor – (kobieta) .....
- (mężczyzna) badacz – (kobieta) .....
- (mężczyzna) ..... – (kobieta) lekarka
- (mężczyzna) minister – (kobieta) .....
- (mężczyzna) chirurg – (kobieta) .....

(mężczyzna) członek – (kobieta) **członkini**
(mężczyzna) dydaktyk – (kobieta) **dydaktyczka**
(mężczyzna) profesor – (kobieta) **profesorka** (**gościni wspomina o wątpliwościach dotyczących tej formy, ale zaznacza, że funkcjonuje ona jako naturalny odpowiednik*)
(mężczyzna) badacz – (kobieta) **badaczka**
(mężczyzna) lekarz – (kobieta) lekarka
(mężczyzna) minister – (kobieta) **ministra/ministerka** (**w polszczyźnie dopuszcza się obie formy*)
(mężczyzna) chirurg – (kobieta) **chirurżka**

Rozmowa uzupełniająca. Gościni zauważa, że tytuły i stopnie naukowe (jak profesor) najtrudniej poddają się feminizacji, bo oznaczają też stanowisko. Które formy brzmią dla Was naturalnie, a które sprawiają trudność artykulacyjną (np. chirurżka)?

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

3 FAZA PODSUMOWUJĄCA (PRODUKCJA JĘZYKOWA) | OK. 25 MIN

Dyskusja w grupach/debata. Lektor/ka dzieli osoby uczące się na grupy, które losują tematy bezpośrednio zaczerpnięte z tez prof. Awramiuk.

1. Wulgaryzmy w przestrzeni publicznej: *Czy elity kształtują normę językową, czy powinniśmy bezwzględnie walczyć z potocyzacją dyskursu oficjalnego?*
2. Komunikacja inkluzywna kontra ekonomia języka: *Czy język włączający (np. wymienianie form męskich i żeńskich) przetrwa próbę czasu, czy jest tylko chwilową efemerydą?*
3. Zanik wołacza w Europie i Polsce: *Czy zastępowanie wołacza mianownikiem to naturalna prosta ewolucja, czy niebezpieczne zubożenie możliwości języka?*

Prezentacja stanowisk. Osoby reprezentujące poszczególne grupy przedstawiają wnioski z dyskusji.

PRACA DOMOWA (DO WYBORU)

- **Wersja pisemna (felieton)**. Napisz krótki felieton (ok. 150–200 słów) pt. *Używam czy unikam? Mój stosunek do feminatywów i języka włączającego w codziennej komunikacji.*
- **Wersja badawcza**. Odsłuchaj końcówkę odcinka 1. (od 15. min), dotyczącą jedenastu nowych zmian w ortografii, które zostały wprowadzone przez Radę Języka Polskiego. Wypisz trzy konkretne zasady, które się zmieniły, i podaj przykłady.

Wskazówki dodatkowe dla lektora/ki. Warto tonować emocje podczas dyskusji o feminatywach oraz języku włączającym. Gościni podchodzi do tematu ewolucyjnie i psycholingwistycznie, pokazując, że preferencje człowieka mogą zmieniać się w czasie (kiedyś sama mówiła o sobie *językoznawca*, dziś uważa tę formę za zbyt męską).

Uwagi. Ćwiczenie 3. o feminatywach i symetrii płciowej z powodzeniem można zaadaptować również na niższy poziom (B1) jako lekcję o słowotwórstwie nazw zawodów.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 1. *Co nowego w polszczyźnie?*

1 WPROWADZENIE

ZADANIE A.

Posłuchaj pierwszej części rozmowy (ok. 5–6 min). Odpowiedz na pytanie.

1. *Czy według gościni współczesne zmiany (np. potocyzacja, wulgaryzmy) to znak, że język polski ubożeje i „psuje się", czy jest to proces naturalny?*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ZADANIE B.

Posłuchaj nagrania do 15. min i odpowiedz na poniższe pytania.

1. *Jak gościni reaguje na wulgaryzmy na korytarzu akademickim? Co decyduje o tym, czy są one akceptowalne, czy nie?*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 1. *Co nowego w polszczyźnie?*

2. Jakie pozytywne strony wpływu języka angielskiego na polszczyznę wymienia gościni?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. *Dlaczego tradycyjna, generyczna forma „drodzy studenci" i przestaje niektórym wystarczać? Jaki eksperyment z dziećmi i rysowaniem lekarza przytacza badaczka?*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. *Co rozmówczyni sądzi o przyszłości wołacza (np. Michale! Danielu!) w języku polskim? Gdzie utrzyma się on najdłużej?*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 1. *Co nowego w polszczyźnie?*

2 PRACA NAD SŁOWNICTWEM

ĆWICZENIE 1.

Przeczytaj poniższe zdania. Przekształć wyróżnione neologizmy na „tradycyjny”, oficjalny język polski. Następnie określ słowo bazowe (angielskie).

PRZYKŁAD: Muszę *odlajkować* ten profil, bo wrzuca nudne posty.
TRADYCYJNIE: cofnąć polubienie / przestać obserwować
SŁOWO BAZOWE: ang. *like*

1. Przestań mnie *ghostować*, po prostu napisz, że nie masz czasu się spotkać!
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....
2. Szef *scancelował* nasz projekt w ostatniej chwili, cała praca na marne.
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....
3. Musimy dobrze *stargetować* naszą nową kampanię reklamową w social mediach.
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....
4. Zawsze przed egzaminem strasznie *overthinkuję* i wydaje mi się, że nic nie umiem.
   TRADYCYJNIE: .....
   SŁOWO BAZOWE: .....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 1. *Co nowego w polszczyźnie?*

ĆWICZENIE 2.

Połącz pojęcie językowe (1–4) z odpowiednią definicją lub przykładem z nagrania (A–D).

POJĘCIE	DEFINICJA/PRZYKŁAD
1 **Kalka semantyczna** (np. *Miłego dnia!*)	A Zjawisko polegające na zastępowaniu słów nacechowanych (np. *gruby*, *bezdomny*) nowymi, opisowymi strukturami, by szanować samopoczucie innych.
2 **Zapożyczenie zakorzenione** (np. *weekend*)	B Proces zacierania się różnic gramatycznych, w wyniku którego forma zawołania bezpośredniego (np. *Danielu!*) upodabnia się do mianownika.
3 **Eufemizacja** (język włączający)	C Wyrażenie, z którego usunięto tradycyjny czasownik (np. *życzę*), kopiując dosłownie konstrukcję z języka angielskiego (*have a nice day*).
4 **Fleksyjna innowacja** (zanik wołacza)	D Słowo zapożyczone dawno, którego pisownia wciąż zdradza obce pochodzenie, choć bywa spolszczane w piśmie (np. *łikend*).

ODPOWIEDZI: 1: ____ | 2: ____ | 3: ____ | 4: ____

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 1. *Co nowego w polszczyźnie?*

ĆWICZENIE 3.

Dopisz brakujące formy męskie lub żeńskie (używane w podcaście lub potocznym dyskursie zawodowym).

- (mężczyzna) językoznawca – (kobieta) językoznawczyni
- (mężczyzna) członek – (kobieta) .....
- (mężczyzna) dydaktyk – (kobieta) .....
- (mężczyzna) profesor – (kobieta) .....
- (mężczyzna) badacz – (kobieta) .....
- (mężczyzna) ..... – (kobieta) lekarka
- (mężczyzna) minister – (kobieta) .....
- (mężczyzna) chirurg – (kobieta) .....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.